

Извод из Стручних упутстава за коришћење Кодног приручника за информациони систем о шумама Републике Србије

Основна намена (приоритетна функција) може бити унапред утврђена као законска обавеза или се утврђује накнадно на основу специфичних критеријума. Обухватање површина са законском обавезом (водозащитне области, подручја угрожена ерозијом, области заштите природе, поплавне области, изворишта вода и сл.) врши се према режимима у одговарајућим законима (Закон о шумама, Закон о заштити животне средине, Закон о водама, Закон о националним парковима и др.). Задатак планирања газдовања шумама је да за време радова на уређивању шума заједно са стручном службом из газдинстава провери тачност и коректност граница издвојених зона заштите (на законској основи). У исто време обухватање, картирање и степеновање површина, за које важећим законима намена није ближе утврђена, врши се према следећим критеријумима:

код 10 (производња техничког дрвета) уписује се за шумске површине које служе за производњу дрвета - економске шуме у редовном газдовању (у конкретним састојинама могу бити дефинисани и други циљеви газдовања, понекад могу имати и предност на конкретној површини састојине, али при том да нису у конфликту са производним циљевима, односно у оптималној варијанти несметано се истовремено максимално обезбеђују).

код 11 (производња целулозног дрвета) уписују се за шумске површине које или искључиво служе за производњу целулозног дрвета или за комбиновану производњу (углавном су то интензивни засади меких лишћара и наменски засади четинара за производњу целулозе).

код 12 (производно - заштитне шуме) уписују се за шумске површине које су посебним законским актима издвојене као шуме посебне намене али уједно имају и као циљ максималну производњу дрвета уз коришћење укупног производног потенцијала станишта.

кодови 13, 14, 15 и 16 (производни и ловно узгојни центри ситне и крупне дивљачи) уписују се за шумске површине у којима је организовано интензивно ловно газдовање, претежно су обухваћени и издвојени на основу приоритетног друштвеног интереса, а стање станишта и састојина само условљава врсту дивљачи, капацитет и начин газдовања.

код 17 (семенска састојина) уписује се за састојине као објекте, за добијање провереног материјала за размножавање (семена), семенске плантаже, специјалне провинијенције и плус стабла, који су обухваћени регистром семенских објеката на нивоу државе (увидом на терену могу се основом газдовања предлагати и нови семенски објекти ако то њихово стање омогућује).

код 18 (производња осталих производа) уписује се за шумске површине као објекте за производњу "осталих" производа (лекова, смоле и сл.).

кодови 19, 20 и 21 (заштитна вода - водоснабдевања I, II и III степена) уписује се за законом утврђене шумске површине у функцији заштите вода (водоснабдевања) и заштите лековитих извора.

Претходни кодови обухватају и површине које нису утврђене као заштитне шуме водоснабдевања, а представљају значајне површине прикупишта вода и уже заштитне зоне око водотока.

кодови 22, 23 и 26 (заштита шума од клизишта и лавина, као и заштита земљишта од ерозије,) уписује се за законом утврђене шумске површине за заштиту земљишта - Просторним плановима за Националне паркове, заштитне шуме у ИИ зони заштите, по Катастру и картама ерозије подручја ерозионих процеса и ерозиона подручја по Закону о водама.

Код површина које нису обухваћене законима при предлагању ове категорије заштитних шума полази се од њене основне дефиниције да противерозиона заштитна шума земљишта треба да штити своје станиште као и околне површине од дејства ерозије (водом, снегом, ветром) и испошћавања земљишта, као и од клизишта. Заштитна шума земљишта картира се само онда ако је толико изражена да условљава посебан начин газдовање.

Угроженост од ерозије одређена је у суштини следећим факторима: нагибом терена, рељефом, типом (подтипом) земљишта, експозицијом, висином падавина, климом и врстом коришћења. Због великог броја фактора и њихове међусобне зависности могу се дати само условне смернице за оцену угрожености ерозијом неке шумске површине. Показатељи за приближно ограничавање су:

1. површине са присуством ерозионих бразди,
2. станишта са степенима режима водађсуво и процедурно влажно,
3. врло плитка до плитка скелетна земљишта,
4. стрме до врло стрме падине нагиба преко 30° ,
5. стрме падине нагиба преко 20° на иловастим супстратима,
6. површине са двослојним земљиштима,
7. пешчаре, нарочито у сувим и топлим областима,
8. површине на нестабилним подлогама,
9. површине на и испод стрмих страна са покретним каменом,
10. површине испод максималног водостаја текућих вода,
11. деградиране шумске површине, склопа испод 0,5, шикаре и шибљаци,
12. камените клисуре,
13. високопланински пашњаци,
14. специфични типови шума (у Кодном приручнику означени са кодовима 11, 50, 111, 152, 161, 341, 371, 381, 401, 405, 411, 420, 431, 461, 485, 486, 638, 639, 662 и 663).

код 24 (заштита шума од вода - водозаштита) уписује се за законом утврђене шумске површине у функцији заштите од поплава.

код 31 (клима заштитне шуме) уписују се за шумске површине које ублажавају: климу око насеља, око рекреативних објекте, штите рољопривредне површине од температурних екстрема и претераног дејства ветра. Потребно је обухватити локалну шуму за заштиту климе која се издваја у односу на рељеф и правац дувања ветрова, као и регионалну шуму за заштиту климе која се издваја у односу на просторни распоред насеља, рељеф и правац дејства штетних утицаја.

код 41 (заштита од имисија) уписују се за шумске површине за заштиту од разних имисионих дејстава, нарочито од прашине, гасова и зрачења. При изради планова газдовања шумама треба обухватити локалну заштиту од имисија, као и регионалну имисиону заштитну шуму.

код 43 (заштитне шуме од буке) уписују се за шумске површине које пригушују дејства шумова од саобраћајних постројења и других извора буке. Потребно је обухватити шуму за заштиту од буке око поједних извора буке до границе са најјачом дневном буком од 40 децибела.

код 47 (заштитне шуме од погледа) уписују се за шумске површине које треба да прикрију објекте који ремете изглед предела или да их заштите од нежељених погледа.

кодови 49 и 67 (заштитне шуме видика – пејсажа и видиковаца) уписују се за законом утврђене шумске површине за заштиту видика – пејсажа и видиковаца

код 50 (заштита шума саобраћајница) је шума која служи за заштиту саобраћајних путева и заштиту сигурности у саобраћају. Њено дејство се огледа у спречавању одрона, од камена и завејавања снегом, заштити (сигурности) тела пута од одроњавања, побољшању односа у зонама јаких ветрова, побољшању оптичког вођења на

путевима са много кривина и на покретљивом терену, ивице шуме богате променама, могу да смањују замор учесника у саобраћају.

кодови 51, 52 и 53 (парк природе I, II и III степена) је подручје знатних природних потенцијала са претежно очуваним природним екосистемима, истакнутим предеоним, естетским и другим вредностима и намењен је очувању укупне предеоне, геолошке и биолошке разноврсности као и задовољењу научних, образовних, духовних, естетских, културних, туристичких, здравствено-рекреативних потреба и осталих делатности усклађених са начелима одрживог развоја.

У парку природе дозвољене су привредне и друге делатности и радње којима се не угрожавају његова битна обележја и вредности.

Начин обављања привредних делатности и коришћење природних вредности у парку природе утврђује се актом о заштити.

На **заштићеним подручјима** могу се издвајати зоне у којима се спроводе следећи режими заштите:

1. режим заштите I степена - строга заштита;
2. режим заштите II степена - активна заштита;
3. режим заштите III степена - одрживо коришћење. а може и заштитни појас, уколико је неопходан.

Ово се односи на све намене у којима су уприличени различити режими заштите: парк природе, специјални резерват природе, национални парк и сл..

кодови 55, 56 и 57 (специјални резерват природе I, II и III степена) је подручје неизмењених или незнатно измењених природних одлика, са репрезентативним екосистемима, без насеља или са ретким насељима у којима човек живи усклађено са природом, намењено очувању постојећих природних одлика, очувању традиционалног начина живота и одређеним видовима контролисаних посета којима се не нарушавају природне одлике.

У специјалном резервату природе забрањене су радње и делатности које могу да наруше својства због којих је проглашен резерватом (брање и уништавање биљака, узнемиравање, хватање и убијање животиња, увођење нових биолошких врста, мелиорацијски радови, разни облици привредног и другог коришћења и слично).

У специјалном резервату природе дозвољене су активности, радње и делатности којима се одржавају или побољшавају услови важни за очување вредности због којих је проглашен резерватом.

Посеђивање и разгледавање специјалног резервата природе може се забранити или ограничити мерама заштите.

Актом о проглашењу специјалног резервата природе могу се истовремено заштитити различите вредности због којих се проглашава резерват (орнитолошко-ихтиолошки, геолошко-хидролошки и др.).

кодови 58, 59 и 60 (национални парк I, II и III степена) је подручје са већим бројем разноврсних природних екосистема од националног значаја, истакнутих предеоних одлика, културног и историјског наслеђа у којима човек живи усклађено са природом, намењено очувању постојећих природних вредности и ресурса, укупне предеоне, геолошке и биолошке разноврсности као и задовољењу научних, образовних, духовних, естетских, културних, туристичких, здравствено-рекреативних потреба и осталих активности у складу са начелима одрживог развоја.

У националном парку дозвољене су радње и делатности којима се не угрожава изворност природе, као и обављање угоститељско-туристичких и рекреативних делатности које су у функцији образовања, здравствено-рекреативних и туристичких потреба, екстензивна пољопривреда, риболова, на начин којим се не угрожава опстанак врста и њихова природна равнотежа, у складу са овим законом и планом управљања.

У националном парку забрањено је обављање привредних активности/делатности, у складу са законом, изузев ако је за то утврђен општи интерес.

кодови 61, 62 и 63 (строги резерват природе I, II и III степена) је подручје неизмењених природних одлика, са репрезентативним екосистемима, намењено искључиво за очување изворне природе, еколошке равнотеже, научна истраживања којима се не нарушавају основна обележја и вредности, праћење појава и процеса у природи, као и образовању које не угрожава слободно одвијање природних процеса.

У строгом резервату забрањено је обављање привредних и других делатности. Истраживање и посећивање строгог резервата природе у циљу образовања може се вршити на основу дозволе министарства.

код 65 (заштићено станиште) је подручје од битног значаја за очување популација појединих ретких и угрожених врста кроз мере активне заштите.

На заштићеном станишту забрањене су радње и активности којима се угрожавају вредности станишта.

код 66 (стално заштитне шуме) уписује се за шумске површине стално заштитног карактера у којима нема газдинских интервенција (углавном се то односи на шуме на горњој граници шумске вегетације, шуме на изузетно врлетним нагибима, шуме у клисурама и сл.).

код 68 (споменик природе) је појединачни неизмењени део или скуп репрезентативних неизмењених или незнатно измењених делова природе, који има научну, естетску, културну или образовну вредност.

Споменик природе може бити геолошки (историјскогеолошко-стратиграфски, палеонтолошки, петролошки, седиментолошки, минералолошки, структурногеолошки, хидрогеолошки и др.), геоморфолошки, спелеолошки (пећина, јама, и др.), хидролошки (цео или део водотока, слап, језеро, тресава и др.), ботанички (ретки или локацијом значајни примерак биљног света и др.), просторно мали ботанички и зоолошки локалитет и друго.

На споменику природе и у његовој непосредној околини која чини саставни део заштићеног подручја забрањене су радње и активности које угрожавају његова обележја и вредности.

код 69 (споменик парковске архитектуре) је вештачки обликовани простор (ботанички врт, арборетум, градски парк, дрворед, као и други облици вртног и парковног обликовања), који има естетску, културно-историјску, еколошку или научну вредност.

На споменику парковне архитектуре и простору у његовој непосредној околини која чини саставни део заштићеног подручја забрањени су пројекти и радње којима би се могле променити или нарушити вредности због којих је заштићен.

код 70 (археолошко налазиште) подразумева древне археолошке објекте од културно историјског значаја у шумским екосистемима које због њихове вредности у оквиру локалне природне целине треба штитити.

код 71 (научно – истраживачка површина) су делови шумског комплекса који су због својих (репрезентативних) карактеристика издвојени као објекти који приоритетно служе за перманентно истраживање карактера, (праћење) процеса, појава и промена у том смислу у шумским екосистемима, и ширења знања о шуми.

код 72 (наставно – научни центар) су наставно научне базе, истраживачко развојне и иновационе јединице у саставу високошколских установа од најмање 1000 ха, на којима су присутне и узгајају се различите врсте шумских састојина, обавља производња семена и садног материјала, истражују карактеристике шума и различити газдински поступци уз примену савремених технологија, подржане квалитетном механизацијом.

Наставно научне базе у привреди су центри(шумски комплекси) изузетне или карактеристичне природне и друге вредности и инфраструктурне опремљености за обављање едукативне и иновационе активности.

код 78 парк-шума је природна или вештачки подигнута шума, веће предеоне вредности, намењена одмору и рекреацији.

кодови 81, 82 и 83 (предео изузетних одлика I, II и III степена) је подручје препознатљивог карактера са значајним природним, естетским и културно-историјским вредностима, а често и великом биолошком разноврсношћу.

Предео изузетних одлика може бити природни предео изузетних одлика и културни предео.

Природни предео изузетних одлика је подручје значајне биолошко-еколошке и естетске вредности, где усклађеним међуделовањем човека и природе екосистеми нису битно промењени.

Културни предео је подручје значајне предеоне, естетске и културно-историјске вредности које се током времена развијало као резултат интеракције природно-просторних фактора и традиционалног начина живота становништва.

У пределу изузетних одлика забрањене су радње и активности којима се нарушавају примарне вредности.

Начин обављања привредних делатности и коришћење природних вредности у пределу изузетних одлика утврђује се актом о заштити.

У парк шуми дозвољене су привредне и друге делатности и радње којима се не угрожавају његова битна обележја и вредности.

кодови 73, 75, 76, 77, 80, и 98 (шуме за рекреацију) уписују се за, најчешће, законом утврђене шумске површине у оквиру паркова, парк шума, паркова природе, шума за рекреацију и излетишта.

кодови 86, 94, 95, 96, 97 и 99 представљају најчешће објекте који су као такви законом установљени.

кодови 89, 90, 91, 92 и 93 означавају објекте који су специфични у оквиру ловних активности, и могу се по потреби издвојити у оквиру усаглашавања ловног и шумског газдовања.“

Дефиниција HCV шума

(извод из "Упутства за идентификацију шума високих заштитних вредности")

Шума високе заштитне вредности (**High Conservation Value Forests - HCVF** или **HCV шуме**) третира се као категорија шуме са посебном наменом и условима газдовања, као и посебним вредностима које поседује на одређеним локалитетима. Активности газдовања у HCV шумама морају одржавати или побољшавати карактеристике које их дефинишу.

Савет за надзор у шумарству (Forest Stewardship Council™ односно FSC™) као организација одговорна за примену FSC™ стандарда одговорног управљања шумама, дефинисао је следећих шест категорија високе заштитне вредности:

HCV - 1: подручја која на глобалном, регионалном или државном нивоу садрже важне концентрације биодиверзитета,

HCV - 2: велике шумске површине нивоа пејсажа значајне на глобалном, регионалном и државном нивоу,

HCV - 3: подручја која садрже екосистеме који су ретки, у опасности или угрожени,

HCV - 4: подручја која пружају основне природне користи у критичним ситуацијама,

HCV - 5: подручја неопходна за задовољавање основних потреба локалних заједница,

HCV - 6: подручја значајна за традиционални културни идентитет локалних заједница.

Шифра НЦ	Основна намена - приоритетна функција (из Кодног приручника)	HCVF
17	семенска састојина	1
51	парк природе - I степен заштите	
52	парк природе - II степен заштите	
53	парк природе - III степен заштите	
55	специјални резерват природе I степена	
56	специјални резерват природе II степена	
57	специјални резерват природе III степена	
61	строги резерват природе I степен заштите	
62	строги резерват природе II степен заштите	
63	строги резерват природе III степен заштите	
65	заштићено станиште	
74	арборетум	
80	парк дивљачи	
67	значајни видиковац	2
68	споменик природе	
69	споменик парковске архитектуре	
75	парк	
76	дрворед	
78	парк шума	
81	предео изузетних одлика - I степен заштите	
82	предео изузетних одлика - II степен заштите	
83	предео изузетних одлика - III степен заштите	
86	научно-истраживачки резерват	3
92	узгајалиште птица мочварица	
94	резерват дивљачи	
99	природна реткост	
19	заштита вода (водоснабдевања) I степена	4
20	заштита вода (водоснабдевања) II степена	
21	заштита вода (водоснабдевања) III степена	
22	заштитна шума од клизишта	
23	заштита шума од лавина	
24	заштита од вода (водозаштита)	
26	заштита земљишта од ерозије	
31	клима-заштитна шума	
41	заштитна шума од имисионих дејстава	
43	заштитна шума од буке	
47	заштитна шума од погледа	
49	заштитна шума видика (пејсажа)	
50	заштитна шума саобраћајница	
66	стална заштита шума (изван газдинског третмана)	
73	рекреативно-туристички центар	5
77	излетиште	
98	шуме у оквиру урбанизованих зона	
70	археолошко налазиште	6
95	спомен парк	
96	меморијални природни споменик (шуме историјско-меморијални споменици)	
97	шуме око историјских и меморијалних комплекса	